Čast in Slava Vojvodine Kranjske.

K glavnemu naslovu in naslovnemu bakrorezu tega dela.

Kranjska, tvoje slave sij, kako slepi
v draguljih ves, ki ti narava jih podarja,
ves v luči, ki te vladajoči z njo ozarja;
veliki knez ti v čast je, vrli vitezi,
zato Karniola kot karneol se zdi;
vtem, ko te tvoj glavar oveša s silno slavo,
nebo je tvojo čast predalo v roko pravo,
avstrijski hiši v dedno last, o Kranjska ti!
A Fama tudi tebi vrlost pripisuje:
polmesecu navkljub za vero se boriš,
v sovraga Avstrije svinčeni dež pršiš,
v sovraga, ki njen mir, tvojo zvestobo ruje,
zvestobo, ki se s tvojo slavo daleč čuje.
Zdaj, ko triumf orlovske glave že doni
in Skit živinski že krvavi pot poti,
zdaj tvoja slava bralca naj razveseljuje!

CARNIA Tua DEO CARNIA Tua DUCI
Die Ehre Deß Hertzogthums Crain.

KARNIJA zvesta Bogu, KARNIJA zvesta vojvodi.
Proslavljena s temi novimi podobami se daje na ogled svetu.

Čast in slava vojvodine Kranjske.

Čast in Slava Vojvodine Kranjske

to je

Resnična, temeljita in res prava predstavitev in popis te v mnogih starih in novih zgodovinskih knjigah sicer s pohvalo omenjane, vendar doslej še ne prav opisane

Rimsko - cesarske veličastne dedne dežele,

zdaj

s popolnim in izčrpnim pripovedovanjem o vseh njenih pokrajinah, zemlji, poljih, gozdovih, tekočih

in stoječih vodah, podzemskih gorskih jezerih, predvsem o svetovno znamenitem Cerkniškem čudežnem jezeru, tudi o prečudovitih jamah in mnogih drugih nenavadnih naravnih čudesih, enako o rastlinah, mineralih, rudnikih, žlahtnih kamnih, starih novcih, živalih, ptičih itn., vrh tega tudi o ozemljih, gospostvih, gradovih, mestih, trgih, mejnih hišah in utrdbah ter njih tako nekdanjih kot sedanjih lastnikih ali predstojnikih, poveljnikih, prebivalcih, jezikih, šegah, nošah, obrteh, tehnikah, religiji, svetnikih, patriarhih, škofih, redovih, farah, cerkvah, samostanih itn., vladnih dostojanstvih, uradih, sodiščih, stanovih in družinah; kot tudi o deželnih knezih, letopisu, starih in novih znamenitostih:

Po svojem lastnem zelo natančnem poizvedovanju, preiskovanju, izkušnji

in

historično - topografskem opisu

v petnajstih knjigah, pri tem pa razčlenjeno na štiri glavne dele, kot tudi pogosto z risbami in krasotnimi bakrorezi vse to predstavlja

Janez Vajkard Valvasor, Baron,

vse hvale vrednih

deželnih stanov na Kranjskem stotnik v Dolenjski četrtini in Angleške kraljeve družbe v Angliji član,

toda

v čisto nemščino spravil in tudi po naročilu z mnogimi dodatnimi pojasnili, pripombami in navajanji razširil

Erasmus Francisci,

svetnik nadgrofovske hiše Hohenloh in Gleichen.

Ljubljana

ANNO M DC LXXXIX.

Na zalogi ima Wolfgang Moritz Endter, knjigotržec v Nürnbergu.

Cum Privilegio Sacrae Caesareae Majestatis.

Najčastitejšim Presvitlim Visoko-rodnim Knezom, Visoko in Zelo Častivrednim, Visokorodnim in Zelo Blagorodnim, Blagorodnim, Zelo Plemenitim in Pogumnim, tudi Zelo Plemenitim in Častitim in Modrim Gospodom, Gospodom

vseh Duhovskih in Posvetnih vse
Hvalevrednih Deželnih Stanov

Vojvodine Kranjske itn. itn.

Dojim najbolj milostnim Knezom – tudi milostnim – Zapovednikom in zelo spoštovanim Gospodom.

Najmilostivejši, milostljivi, zapovedujoči in zelo spoštovani gospodje!

Kadar je pošten patriot s pogumom in krvjo predan časti in slavi svoje domovine v vseh primerih, ko je to potrebno, potem ji prav gotovo ni manj predan, če s svojim črnilom skrbi za to, da bo njena slava znana tudi na drugih krajih in ob vseh prilikah. In tej časti, pravim, ne služi samo puška, ki jo nosimo ob strani, temveč tudi tisto, kar nosimo za ušesom, namreč pero, če smo z enim in drugim navajeni rokovati. Kajti ravno tista narava, ki nam je vsadila ljubezen do domovine, je tudi našo iznajdljivost posvetila večanju njene slave in nam nalaga dolžnost, da z vsemi svojimi silami skrbimo zanjo. In zato moramo ljubiti in spoštovati svojo domovino kot tudi svoje starše. Da! Če naj bi pri tem kaj veljal zakon zelo modrega Platona, potem bi pri ljubezni morala imeti domovina prednost pred očetom in materjo.(a)

Nedvomno je veliko ljudi podpisalo to Platonovo sodbo s krvjo, ki so jo prelili za domovino. Torquatus jo je podčrtal in podpisal z glavo svojega lastnega sina, ki ga je v čast in blagostanje svoje domovine žrtvoval sekiri in s tem takorekoč svoje očetovsko srce žrtvoval vojni disciplini kot vzdrževalki Rimske države. Nutius levičar jo je podpisal s svojo prižgano in kadečo se pestjo in potreboval za podpis žareče oglje za zlate črke. In tako bodo temu tudi sicer

(a) Plato V. de LL. p. 847.

sicer pritrdili vsi narodi z enim glasom, da je treba ob vsem udobju skrbeti za čast in najbojšo korist svoje domovine in zato ni potrebno, da bi se za podkrepitev te ugotovitve trudili še s kakimi dokazi.

Spričo tega menim, da je moja dolžnost, ne le da spoštujem svojo domovino Kranjsko sam pri sebi, temveč da žarke njene slave pošiljam tudi v daljavo. Zlasti potem ko sem opazil, da je ta odlična vojvodina Kranjska skupaj s svojo slavnostjo, čeprav je majhen dragulj med cesarskimi dednimi deželami, vendarle pri mnogih inozemcih zavita v globoko nepoznavanje ali da je ne ocenjujejo in spoštujejo kaj dosti bolj pametno kot tisti naivni Švicar najdragocenejši diamant mogočnega vojvode Karla Burgundskega. Naj pripomnim, da sem bil na svojih potovanjih zelo neprijetno presenečen, ker je daleč stran komaj kdo vedel kaj bolj natančnega o Kranjski; saj so si vendar to plemenito deželo zelo natančno ogledali tako mogočni Rimljani kot tudi stari Germani, in to nič drugače kot z obeh strani, kot ključ, ki bi lahko odklenil tako Italijo kot Nemčijo, s tem da so hribovja te dežele enim in drugim služila kot visok obrambni zid, okop in oklep za njihovo varnost. Zato so omenjeni Rimljani, da bi lahko držali na uzdi Panonijo, imeli na Kranjskem močan tabor. In marsikateri rimski cesar ni samo šel skozi deželo, temveč se je v njej tudi prav rad zadrževal. Da sploh ne omenjamo tega, da bi jo moralo veliko število znamenitosti in posebnosti ter ogleda vrednih stvari, s katerimi je ta dežela oplemenitena bolj kot mnoge druge,

delno

delno po zaslugi dela človeških rok in delno od narave same, priporočati tuji radovednosti, ki bi bila morala napolniti marsikatero topografsko kot tudi zgodovinarsko pero bolj kot doslej; saj so tako Merianova topografija kot tudi Megiserus in drugi pri Kranjski zelo redkobesedni. Pogosto se mi je ta misel zaradi mojega začudenja mešala z nejevoljo in vnemo, saj so stari Grki kot tudi današnji popotniki v svojih potopisih in knjigah dostikrat poročali o tolikerih čudesih, tako slavili in pripovedovali o manj vrednih rečeh, obenem pa so o tej vsekakor obravnave vredni deželi poročali z zelo skopimi besedami ali jo celo preleteli z nemim peresom (tako kot žerjavi gorovje Taurus iz strahu pred orli); čeprav bi bila Kranjska lahko pametnim žerjavom pokazala cel zaklad znamenitosti, kar dokazuje tudi Zeilerjeva in Braunova potopisna knjiga, čeprav samo za nekatere delce.

Tega seveda ne gre pripisovati kakemu ponosnemu preziru ali zaničevanju, temveč bo pač treba pripisati pomanjkljivi informiranosti. Kajti na drugih krajih z vsem, kar je vredno ogleda in branja, takoj pohitijo k tiskarju in vse te znamenitosti priporočijo širokim krilom daljnosežne časti in dobrega imena; Kranjska pa se je doslej zadovoljila z ugotovitvijo, da je vredna opisa in bolj gledala na to, kot pa na to, da bi zares kaj več pisali o njej. Ob vsakem času je namreč bolj spoštovala hvalevrednost kot resnično hvalo in je veliko bolj cenila dejanja kot besede. Kajti čeprav sem v starih originalnih spisih lahko prebral veliko o raznih slave vrednih akcijah in dejanjih Kranjcev, pa so za to

to porabili skoraj manj besed, kot pa je bilo samih dejanj.

In ker sem bil povsem po pravici pri zadevah, ki so vredne omembe, kar nejevoljen zaradi take pristranskosti ali upoštevanja samo enega dela in zaradi, če že ne obnemelega pa vsaj zelo hripavega, poročanja, me je prevzelo tudi čisto primerno sočustvovanje zato, ker je radoznalim inozemcem ostalo v nevednosti prikrito, da ima Kranjska osvetlitve vredna naravna čuda in druge znamenitosti. To me je toliko bolj prizadelo, kolikor bolj sem se razvnemal za umetniška čudesa narave, pa naletel na toliko tujih ušes, ki mi niso blagovolila verjeti, temveč so izražala dvome, kadar sem govoril o tej ali drugi tuji naravni rariteti.

Ko sem nato spet prispel domov v svojo domovino in sem tam uzrl ne le enaka, temveč še veliko večja čudežna dela narave, se me je polastila želja, da bi nejevero in nevednost tujcev ukinil z izčrpnim opisom Vojvodine Kranjske; pri tem pa sem prav zares upal, da s tem delam prijetno uslugo ne samo sedanjemu učenemu svetu, temveč tudi potomcem, če bom odprl ne le zakladnice narave, temveč tudi vse druge značilnosti dežele, da bom tako senco njihove nevednosti ali somrak njihovih dvomov razgnal s sončnimi žarki, hočem reči, da bom postavil slavo te vojvodine v pravo luč.

Spočetka, namreč še preden bi učeno delo blagopokojnega doktorja Schölebna Carniola antiqua & nova prišlo na beli dan, sem imel namen,

namen, da bi popisal samo naša naravna čuda skupaj z deželnimi zgodbami in jih okrasil z bakrorezi in sem že takoj dal narediti zraven spadajoče bakroreze. Ko pa je potem omenjeni doktor Schönleben zaradi konca svojega življenja pustil to svoje delo nedokončano in je razen tega to delo spisano v latinskem jeziku in se je veliko bolj poglabljalo v tuje stvari kot v naše domače oziroma, kot pravim, je bolj obravnavalo tuje dežele kot Kranjsko, sem imel občutek, da je priporočljivo, da bi zato, ker Kranjska sama glede opisovanja vrednih stvari ponuja več obilja in preobilice kot pa pomanjkanja, bralca ne odpravil samo z naravnimi čudesi in zgodbami, temveč da bi s peresom in tudi z bakrorezi podal popoln opis vojvodine, njenih petih delov, pokrajine, rastline, minerale, vodotoke, živali ter šege, vero, svetnike, škofe, župnije ter oblast, družine, deželne kneze, mesta, mejne kraje in zgodbe ter da bi to čast in slavo svoje domovine prikazal v nemškem jeziku.

Da pa ne bi popolnega sijaja moje domovine skalila ali rahlo zameglila morebitna nepopolna in neprimerna nemščina, zato da bi ta lepa častna slika (mislim na to vojvodino) bila naslikana takorekoč s pravimi barvami, sem zaupal na mnogih krajih zelo hvaljenemu in z številnimi spisi potrjenemu peresu meni dobro znanega in zelo priporočenega (tit.) gospoda Erasma Franciscija svoj sestavek, ki sem ga sestavil delno na podlagi nepopustljive želje po raziskovanju in pridobivanju izkušenj, zato da bi ta moj sestavek dobil primerno častno obleko,

ko, namreč čisto nemško jasno in lepo izražanje. In ta gospod potem ni samo mojega pisanja uredil in stiliziral na svoj način, temveč z mojim privoljenjem dodal primerne pripombe in včasih tudi pripovedi iste vrste; razen tega pa je v prvi knjigi sam temeljito odkril doslej prikriti spoštovanja vredni izvor imena Kranjska, v peti knjigi pa je izčrpno popisal stare prebivalce te dežele.

Toda ker se kaj rado zgodi, da se razbije vse okrasje mogočne ladje ob čereh, če pri krmilu ne stoji izkušen krmar, prav tako tudi Čast in slava vojvodine Kranjske ne bi dolgo obstala, če ne bi imela za zvezdo Severnico ali vodnico oči, ki žarijo od porekla, časti in razuma. Kadar se je potem v taki slavi in srečnosti pri tako hvalevredni oblasti ta moja domovina dandanes povzpela na visoko stopnjo in veliko prednost, poveličana pod svojim s triumfi ovenčanim majestetičnim poglavarjem, vašo visoko knežjo visokostjo in z milostjo vaše milosti in ob prekrasnem vse hvale vrednem vladanju in načelovanju in povišana v svoji časti in slavi z visoko odlično modrostjo, me prav posebej veseli, da bo ta Čast in slava Vojvodine Kranjske (oziroma njen zgodovinsko-topografski opis) ugledal luč sveta ravno v času, ko take zvezde, ki jih osvetljuje sij sonca rimskega cesarstva kot častni sij osvetljujejo deželo in njeno blagostanje utrjujejo tisti, ki tako modro vladajo.

In tako si bom jaz, zato da bi tudi name padli ti žarki časti in bi tudi moje delo oblil lep sijaj, drznil, da bom to delo posvetil Vaši viso-

)( )(ko

ko knežji visokosti in milostljivi ekscelenci, Vaši milosti skupaj z zagotovitvijo moje ponižne ubogljive vdanosti in Vas prosim za milost, da mu naklonite svojo protekcijo; zlasti ker si ne morem predstavljati, kako bi lahko to delo doživelo večjo čast, kot če osvetljuje njegovo čelo tako mogočno slavno sonce in Kranjsko krona še veliko bolj kot vsi njeni prekrasni alpski vrhovi.

In tako upam, da boste Vi kot najčastitejši deželni in častni stanovi te slavne vojvodine sprejeli to moje podjetje z vašo prirojeno prijaznostjo in ga z njo obvarovali pred nenaklonjenimi pogledi.

Naj z vseh strani nikoli ne ugasne častni sijaj Vaših visokih družin ali dostojanstev, naj srečni vladajo, naj neomejeno ali vsaj kar se da dolgo traja častni potek Vašega visoko dostojanstvenega častnega življenja, pri čemer naj Vas nenehno spremlja nebeški blagoslov in varstvo, to želi iz dna srca in se tudi najpokorneje priporoča Vaši trajni milosti, prijaznosti in naklonjenosti, Vaše visokoknežje Visokosti in Njegove Ekscelence in Njegove Veličastnosti.

Dano na Bogenšperku
na Kranjskem, 15. aprila
1689.

Pokorno najposlušnejši
in tudi najvdanejši

Janez Vajkard Valvasor,
baron.

Vsa

Hertzog Johann Wilhelm zu Gülich Cleve und Berg des Fürstlichen Hauses Pfaltzgraff bey Rhein Churfürst des Heil. Röm. Reichs Ertzschatzmeister und Churfürstlicher Statthalter in Engelland &c. &c. Herr Johann Wilhelm Valentin Freyherr zu Gudenau und Neydorff Herr zu Wolfsbrunn und Lachtenberg &c. Churfl. Pfaltz. Geheimer Rath und Mitglied der Königlichen Societet in Engelland &c. &c.
Aspice, quisquis ades, mecum fatebere ipse;
Hæc satis Illustrem monstrat imago Virum.
Quem sat Stemma vetus, quem sat pulcherrima Virtus
Illustrat meritis Marte, et in Arte probis.
Invidet Hunc Patriæ Parnassea Turba, at Apollo
Quis, quantusque jis sit? Scripta lege, Acta vide.
Sculpsit Dat. D. D. Matthæus Geroffsheer Calcographus Viennæ Austriæ.

Besedilo okoli medaljona:
Gospod Johann Weichard Valvasor, baron z Medije in Zavrha, gospod na Bogenšperku in Lihtenbergu, poveljnik pešakov blagorodnih deželanov vojvodine Kranjske spodnje četrtine in član Kraljevske družbe v Angliji.

Napis pod medaljonom:
Kdor že pristopaš, poglej, in z mano boš moral priznati,
da na podobi le-tej mož je odličen dovolj.
Rod starodavni njegov, zasluge na Marsovem polju,
s polja umetnosti trud, menim, dovolj ga slave.
Gruča domača s Parnasa, Apolon, vsi zrejo z zavistjo,
kdo je in kaj. Ti pa le dela njegova poglej.

Ponižno posveča gospod gospod Matija Greischer, kartograf na Dunaju v Avstriji.

Vsa visoka dolžna častna hvala
za
Gospoda Valvasorja (tit.)
odlični opis
Vojvodine Kranjske.

Se končno našel zdaj po dolgem hrepenenju
naš kranjski je Homer, ki je deželo to
otel iz Lete, jo iztrgal pozabljenju
in z njo seznanil svet, z deželo čudežno

v prelepem spisu tem? O redkostih pisati
pač zmore, kdor ima sam redek um in nrav.
Navadna roka ni, ki to bi mogla dati;
to zmore duh samo, ki ga je Bog poslal,

ki mu junaški meč pisalo je nabrusil,
ki mnogokrat na knjigi z mečem je počil,
kot Aleksander se v oklepu v boju skusil
in z glavo v torbi se za čast in slavo bil.

Samo železna pest lahko v železo vtisne
dežele rodne čast, od nje jo sploh ima.
Le kdor pomnik zasluži si, lahko natisne
zmag slavnih hvalnico, ker nekaj sam velja.

Kdor silo stvarnika čudes nam vsem predstavi,
ta prave je teozofije slišal klic;
med tistimi stoji, ki, kot legenda pravi,
jim streže Ganimed z ambrozijo Modric.

Tu se nam slika duh, ki redkosti nam slika,
odpira kamrice umetnosti, čudes,
ki ga v zakladnico narave zreti mika,
v skrivnosti njene še neraziskane vmes,

pač po angleški šegi: vsa modrost pripada
tam kralju, ki umetnosti glavnih smeri

)( )(ij kot

kot pravi center radoznalosti obvlada,
zato da v vsaki se najgloblje pouči

in jo kot krono, ki v okras je očetnjavi,
pohvalno uporabi. Kdor potuje zdaj,
da bi domov modrosti kaj zakladov spravil,
temu Evropa ni prav vse modrosti raj.

Ta si nabere rad tudi med Afričani
za kranjski diadem modrosti biserov,
saj domovini pač privošči, modrec vdani,
kot častno žrtev za njen tron in rodni krov

vonj vseh začimb, ki ponje je odšel na tuje,
ki zanje je preplezal skalo in prepad,
prelezel jame, kjer se glas noben ne čuje
in kamor še Titan se ne ozira rad,

kamor celo Avrore mila luč ne sega…
Kot ladja Argo je pripeljal tovor zlat,
sam Argus pa na poti ga je rešil zlega
s stoterimi očmi pač vsaj stoterokrat

za plemeniti cilj. Opisovati šege
in običaje raznih krajev – tu velja,
slediti svojim smotrom vztrajno, brez zadrege,
zakaj nevednost skriva svet nam kot megla.

Tu piše veda zdaj z Briareja rokami
o mnogo sto rečeh, o miru in vojskah,
s črnilom zlatih zvezd, izprošenim pri Fami,
z Merkurjevo popotno palico v rokah.

O vojskah piše, o deželi in državi,
o mestih, o gradovih, rekah, jezerih,
o ljudstvih in jezikih pa o Božji slavi
in o dobroti Božji, ki sta mu v navdih.

O Kranjski – s Štajersko, Koroško in Goriško obdani,
sosed je Vindišar, Istran, Furlan, Hrvat –
zdaj piše, da jo radodarna zemlja hrani
z žitom in vinom, ki ga Kranjec pije rad.

Sava

Sava je mati rek, ob njej se Krka vije,
Ljubljanica je vsem v veselje in korist,
čolnar na njej niti ponoči ne počije,
z glasbo na vodi, s plesom vzbuja nam zavist.

Cerkniško jezero nedaleč od Postojne
jeseni se razlije kakor drugi Nil,
gosi in rib prepolne so vode spokojne,
ki so privrele iz podzemnih skritih žil.

Poleti pa ponikne žegnana poplava.
Po suhem jaha se, poganja se divjad,
na rodovitnih tleh se orje, okopava
in snopje žanje, kjer je bil Neptunov grad.

Kak čudež! Kdo je bival, dalje opisuje,
od starih časov sem na Kranjskem in okrog:
Japod in Noričan, Venet vse tod domuje
pa Hister, potlej Rim izvije jim iz rok

deželo, ki nato Avgust trdo ji vlada.
Potem Bavarci Kranjsko z mečem pridobe,
potem cesarju Frideriku vsa pripada
in Rajhu prvemu. Potem jo ti zgube.

Ko je bil Otokar ubit, pa pridobi jo
avstrijska hiša, kjer je še in bo doma.
Jezike tri v deželi Kranjski govorijo
in vdilj tekmujejo, kateri več velja,

po nemško, vindiš, laško dokaj na furlansko,
po rimsko malokdaj. Spis se potem mudi
pri plemstvu, ki, vrline dedujoč, je kranjsko,
vendar zvečine nemško. Vljudnost teh ljudi,

njihov pogum, sta znana vseokrog. Jaz sama
spoznala mnoge sem. Njih duh je ljubezniv.
Prijateljsko sprejmo z obema te rokama,
v njih srcih plamen je kreposten in iskriv.

Prijateljica, čast, okras, o kranjska krona,
ki svojo, mojo domovino(†) mi krasiš,

 kako

(†) Gospa Marija Isabella, grofica von Zinzendorff, rojena grofica von Lamberg iz Kranjske.

kako vesela knjige sem, tebi poklona,
saj z njo med narodi veljavo pridobiš!

Pomlad z lepoto belih lilij se odeva,
poleti žetev zrelega duha zori,
serafinsko razum in vnemo izžareva,
v lepoti, pameti, ostrini vsa žari,

z razgledanostjo, čisto kakor ogledalo,
ustvarja znanost, mnogih zgodb v njo vpleta snov
in ta, z vrlinami podprta, žanje hvalo,
ki dviga se, čeprav brez kril, v spomin rodov.

Prijateljica zvesta, ki časti Ljubljano,
pa venec hvale zdaj polaga mu k nogam.
Čas mi ne daje časa, da bi spoštovano
gospodo drugo pripisala na seznam,

čeprav smo včasih v rodu; sŕce jih spoštuje;
vsem še toliko sreče k siju zvezd časti
kot je modrosti, ki se v delu povezuje
še s plemenitostjo, ko k dobremu stremi.

Zaslugi, kar ji gre, in toliko čaščenja,
kar knjiga črk, kar zvezd ima nebesni svod,
kdor čudežev sveta razkrivati ne jenja,
zasluži tisočero hvalo si povsod.

Zato na plan zdaj, Fama s svojimi napevi!
Razglasi mi to hvalo, da kotiček vsak
od tod do Nila, Gange napolniš z odmevi
slave Boga in te, ki v njej blesti junak.

Catharina Regina,
gospa von Greiffenberg,
baronica na Seiseneggu.

PAULI

PAULI RITTER DE SEGNIA,

EQUITIS AURATI,

In novum,

ILLUSTRISSIMI DOMINI, DOMINI

JOANNIS WEICHARDI VALVASOR

TOPOGRAPHIAE CARNIOLAE LIBRUM

Carmina.

AUditam toties vasto dedi torbe videndam,
VALVASOR Patriam, sedulus arte, suam,
Pignora deduxit magni studiosa laboris:
In quibus, attonitus quod notet orbis, habet.
Hoc nam, praesentans CARNIM, cum Sole volumen
Verget in Occiduas ex Oriente plagas.
Quo Patriae splendor Nati candore nitescit:
Et Patrium nomen Patria forma probat.
Quam multi Mundi cecinerunt auribus: illam
Hic oculis Mundi solus adesse facit.
Viderit, haud dubito, librum cùm Zoilus istum:
Invidus hoc scribet talia verba libro.

IMmeritus liber est laudes, nec lumine dignus,
CARNIDI VALVASOR quem modò praeposuit.
Ambitio manet hìc sensus, non Patria virtus:
Nubila, non fulgor: fraus, neque commoditas.
Dispereas malè, non vigens: dic Patria libro.
Spernito, nec lucem da sibi posteritas.
Id quoque tu mecum Spectator amice tenebis:
Sic sua retrosùm carmina quando leges.

PRaeposuit modò quem VALVASOR CARNIDI, dignus
Lumine, nec laudes est liber immeritus.
Commoditas, neque fraus: fulgor, non nubila: Virtus
Patria, non sensus, hìc manet ambitio.
Posteritas sibi da lucem, nec spernito. Libro
Patria dic; Vigeas, non malè dispereas.

Ad Nympham CARNIOLIAE.

INdue spectatam fronti nova CARNIA formam:
Et toto videas, et videare, solo
In te, quod Mundus miretur, Mundus habebit:
Sat quod laudetur, sat quod ametur, habes.
Non marcescibilis cinget tua tempora laurus:
Cùm Natas lauro condecorabit Humus.
Flore pulchra diu, per multaque saecula flore:
Quae flores jam per saecula, pulchra, diu.

Ejusdem Anagramma CARNIOLIAE.

Programma. CARNIOLIA.
Annagramma. I. NOLI ACRIA.
II: IN ACRI ALO.
Distichon. Ipsa Carniolia.

VIcinae suadent gustare tot ACRIA NOLI
Carnis; IN ACRI autem plurima Carnis ALO.

Zaſhtitno voſhejne te Krajnſke deshele k´ lètem
usèh hvale urednèm bukvam Krajnſkiga popiſvajna
viſoku slahtnu rojeniga,

GOSPUDA

JANESA BAJKORTA VALVASORJA,

Frajerja is mudje inu ſaverha, Gosuda u´ Bogensperko,
inu u´ Ljehtènberko, u´ dolejnſkèm Kraje te Krajnſke
deshele perſhizeſkèga Kapitana, inu tovarſha engèlèshkèga
Krajla tovarshtva.

IE pèrshèu enkrat tajſte dan
s´ tulikèm proshnam pèrpelán.
O ſrezhne dan? O ſrezhna luzh?
Katera imash tok veliko muzh,
de te bukve pèrpelash,
nèm to pravo luzh podash.
Vj bukve tudi ſrezhne ſte,
ſakaj vj mene reſvetlite,
inu ſtèrte, de moje ime
zev ſvet zèlo dobru ve.
Kokèr to ſonze sjvtèrnu
lepshe ſtane, inu mladu.
Nezh inu nemore skodovati,
oku je lih moglu prebjvati
ſa murjam delezh pokopano,
inu s´ temnizam obdano.
U´glihe vjshe jeſt gore grem,
lepu ſvetiti pèrzhnem.
O ſrezhne dan? ke mene reſvetish,
moje tèmnize pogebish.
Vj bukve pomagaſte,
inu pomozh perdate
skuſi vèzhniga Gospuda
Valvaſorja, kir da,
de jeſt ta velik ſvet
reſvetiti morem ſazhet.
Vj mene mozhnu hvalite,
moj glas povſod reſtreſite.

Kateri

Kateri te hvale bode brav,
te beſede bode prebrav:
O ſrezhna Krajnska semla,
katera tuliku hvale pèrjemla
od ſoih ſenov, kotere je s´ rodila,
inu taku vèſoku vèzhila.
Srezhna mate ſtakèm ſadu,
kir je pèrneslo tvoje telu.
Bukve tèdaj pojte,
na uſem ſvetu ſtojte.
Po u´ ſè dèshelah letite,
inu moju zhaſt doneſite.

Joshef Sisentschelli.

Knygam,

Kranyſki Orſzag izpisujuchim,

Preſzvitloga Goſzpodina,

Goſp: Ivana Bajkharda Valvazora,

Szlobodnoga Goſzpodina od mudje, i novoga dvora, Goſzp: ù Bogenspergu i Szvitloj goriczi, dolnyaga Kraja orſzaga Kranyſzkoga Pissacskoga Kapitana, i Kralyeve ù Angly Drushbe uda,

Hërvatkinga.

HOtti dokle vidit tva vila mê ſztrane,
Ke, Kakono jak schit vſze Kërstyanſztvo brane.
Ili zdragé volye csini ove trude:
Il´ dà vech nevolye Kazat znalla bude.
Z´ orſzaga bòj moga, takve domovine
nevidis drugoga neg puſzte zidine.
Izmed jedanajſztih varmedyij ſamoga
nimam v´ ovih Littih varosa jednoga.
Z manom ſzenya grada Dolmaczia vshiva:
Modrussa opadda zemlyomſze pokriva.
Glaſzan ſzrichom dugom ſziſzak ſzadje ſzelo,
Z travomſzej, z lugom schitarje odelo.
A meſzta oſtala za Kralye i bane
od mene ſzu palla pod turſzke pogane.
Ke turſzka moch csudna z´teska je dobila,
daſzam prem ja trudna i ſze ſzama bila.
Vechkrat ſzam ztakalla Kërvave potoke,
vſza v´jedan grob ſztalla, tërpech scudne roke.
Nebo z´mucseniki jeſzam naſzelilla,
pakal z nazlobniki, takoſzamſze billa.
Zatoſze necsudi, dàmi poly radya,
Neg reczi i ſzudi, tuſztamu Kërv vgadya.
Tiſzuchſzam herkulov, i Hectór rodilla,
a brój od vitezov boguſzam puſztilla.
Veru dërshim csvërſztu za Boga i Kralya,
kako vſzakom Kërſztu uctinitti valya.

Dvi Krune takoje jaſzam poſzadilla,
Z-csck i lehom koje jeſam porodilla.
I dàprem ſzad´ ſztrajam Kralyeuſzke polacse,
po koih zglyedavam plazit turſzke Kacse.
Podpunoma niſzam obladana joſche:
Krunu i bat imam od Boshje millosche.
Blùde nenavcseni, ki moj czimer ſznuju,
Kada ſztroj csërlyeni belomu zdrushuju.
Ier daſzam prem mnoge rike kërvne dala,
pod nicsie noge niſzamſze podala.
Po nevmichi ſzvojoj blude zvërhu toga,
bel, i modar ja ſztroj vëch czimera moga.
Dobro kërstyenikom csiuim z-kimſze virim:
Z vere napaſztrikom nigdariſze nemirim.
Putnik v´ſzem´ orſzagu ostara nenaide
ſztan, i volyn dragu v´ſzakoj hishi najde.
Ah, dà vili tvojoj nehti ſzricha datti
përne vike v´mojoj ſztraniſze setatti?
Doklam za turcsina ſzlovinye neznahu,
j moja drushina v´ bolyen redu ſztrahu.
Dàbi i od mene sto lipo piſzala,
j ſztvari hrabrene dicsno naſzvit dala,
ſzad´ni sta viditi neg raſzap za vuke,
ter dan i noch bditi z-golim necsem v´ruke.
U koihſze ſztvarih mollo naſzladyuju,
ki ù ſzriche darih dobro goſzpoduju.
Blagòſzi nyim òboj? Koi lipo ſzvomu
ushivaju pokoj i ſzrichu na domu.
Jur i ſzlovinka ma, po bigu turskomu,
ſzrimſzko polye ima, i ore po tomu.
Mozbitſze i k´ meni dobri Bog obrati,
j v´ moj dom rodyeni zopetme povrati.
Dà shivem (poznavsi zator turſzkoi ſzmerri)
hvâla Bogu davsi ù miru i verri.
Dàbi ta imilla veche ſztvari datti,
ke bi tvoja vila mogla popiſzatti.
Medtimtoga hvalim kakoje doſztojno,
tvojoj shelyi shelim vſze stoje povolyno.

Paval Ritter, aliti Vitezovich, zlati Vitez.

Varhu Kgnieg, od ſpiſanja Rurſaga Kragnſkoga,
Priſvitloga Goſpodina,

Goſp: IVANNA BAIKARDA VALVAZORA,

Slobodnoga Goſpodina ad Galneka, i Nova dvora, Goſp: u´ Bogenspergu,
i ſvitloj gorici, doligne ſtrane od Rurſaga Krangnskoga nad piscima
glavara, i Kralyevskoga drustva ù Anglii uda,
Dolmacia.

KU naſlafoſ tvoja vila
na hagia ù môj darxavi;
Ka jeſt doma zaſluxila,
daſe çaſna viekom ſlavi?
Gliedas raddo ſtar i vridan
pokraj mora grad uzidan.

Grad,

Grad, ki veche od dva vika,
iz Kraglieſtva ſvega moga,
ovarsava çaſt vojnika
na vernoſti cara tvoga
ſve Kraine Segn-grad glava:
u vojnistvu vieçna ſlava.
U marçenom plamu duggo
kâ no ruxa ki cvatiſse:
a ſad´ v´ miru: moja tugo?
ſvake brine nagn priſpisse:
de ſe russi, da ocvitta
Karstianſkoga dika Svita?
Koga tuge i nevoglie
dajmi mûkom zamuçatti
ke oddrugod mnogo boglie
providane moxes znatti;
neçinime vechma duggu
ponavlyati britku tugu.
Kglis na brigu jakom ſtói
i za povid z mnetak prîma:
nitſe turàk veche boi,
nit protribe od váſima:
a Dubrovnik k´parvoj ſlavi
u gospoſtvu duge bavi.
Visse ſvega vidis gore
i podgorje kamenitto,
valovito ſignie more
ali çiſt zrak ſtanovitto,
Koi xivad ovud ſvaku
çini zdravu, Kripku, jaku.
Zato gliuſtvo ove moje
prikladnoje ſvakom çinu:
jlje ſ´ marcem bitti bvje,
jli ravnat domovinu:
gliuſtvo verno, priaznivo,
kraſno, bogabojazglivo:
Odtudmnogi blihu çaſni
j rimſki zapovidniki:
u ſvetoſti velle glaſni,
ki v´nebeſkoj ſada diki
u troici Boga ſlave
na ceſtitoſ ſve darxave.
Nekſe dice drugge vile,
Koim ſada cratù krune
daſu schite odicille
ſvakojakiem zvirjem pune
u vriednoſti, i ſtarini
mallomika ſinnu çini.

Jer

Jer dviſta lit parvo toga
nego Troja ù prah padde
jmilaſam Kraglia moga,
j to ſtare od navadde:
tri Krugnane lauglie glave
diçemi ſchit zveche ſlave.
Rodilaſam vridne ſine
vitezove k´ miru, k´ ratti:
billaſe cid domovine,
j cich dike ſluna matti.
nigda ſricha jeſt pomogla,
a nigda je odnemogla.
Obirala ieſam Kraglia
jzmed ſinkov nigda moga:
ſada ſklopit ruke valya,
goſpodara ſlussat ſvoga:
Ceſar Krunn darxi ſada,
a ſ´gradima mneçich vlada.
Znallabihti Kazat veche,
çabi vriedno popiſatti:
dobré i zle moje ſreche
Ke ſad moram probaugliatti:
K´ riçam jazik, k´ piſmu ruke
ſvezahumi moje muke.
Negſe diçim jos ovomu
dàje meni dopuscheno
v´ jaziku i piſmu momu
opravlyenje ſve crikveno:
zato jazik ſtrané mojé
med ſvetimi takoj brojé,
Mallo pises od ſtrán moih,
al pravo i iſtinitto:
domorodcev diko tvoih,
Kaxe dillo ſê çeſtitto:
Ko oſtavglias na ſve vike
drago çtaucem cich razlike.
Srechna ſ´ tobom domovina
u rodoſt ſe neka ganne:
j ſâ Kgniga, koj ni cina,
çaſna viekom nek´ oſtanne;
nek´ ti cvaté glaſ i dika
ſlavno na ſve vike vika.

Pave Ritter Aliti Vitezovich
Zlatni Vitez.

Applausus

Applausus

Ad Librum descriptionis Carnioliae Illustrissimi Domini
DOMINI

JOANNIS WEICHARDI VALVASOR,

Liberi Baronis â Gallnegkh & Neudorff, Domini in Wagensperg & Liechtenberg, Partis Inferioris Ducatus Carnioliae Capitanei, & membri Regiae Societatis in Anglia.

Carniolia.

ERgo venit ter fausta dies, tot ab axe petita
Jam dudum votis? tot mihi chara bonis?
Ergo venit? facundo novo nova Cynthia partu,
Magnum pro pulchra prole datura librum.
Extrahit in lucem pressos caligine fastos,
Quos fors celarat, non satis aequa, diu,
Fastos, Carniolae queîs surgit gloria terrae,
Surgit honor, surgit fama, novumque decus.
Sat jam Niliacis jacuit tumulata sub umbris,
Vix notae emicuit debita fama plagae.
Non nocet at coecis Phoebo latuisse sub oris,
Gratior Eöo, cum redit, orbe nitet.
At tu magne Liber, proles benè magna parentis,
Quae te composuit dextera, major erat.
Magne liber, salve, tu nostrae gentis honores
Excipis, ut meritos de regione feras.
Non ego Alexandro pennam felicis Homeri
Invideo, cecinit quae proba gesta Ducis.
Una manus tua VALVASOR his sufficit actis,
Germanis dudum concelebrata plagis.
Tu mihi narrabis noto tibi carmine gesta,
Quae fuerit patriae gloria avita meae.
Et postquam veteres facilis descripseris urbes,
Quaeque, et quo currant flumina nostra vado.
I, memora, quae dona solum, quae fertilis unda,
Mons, ager, et sylvae munera rara ferant.
Quae lex fit populis, quae prima est gentis origo,
Ingenium, vires, sors, idioma, labor.
Tum patrios ritus, cultus monumenta profani
Sacrive, et Romae dogmata sancta dabis.
Atque ubi laudandos peracuta indagine mores
Scripseris, infames coge tacere sonos.

)( )( )(Sic

Sic Patriae sero memorabis gesta nepoti,
Laudibus implebis climata cuncta suis.
Quaque Ister fluctus, Rhodanus quá volvit arenas,
Quâ fert occiduas Hespera terra faces,
Nomina diffundes nostra, haec lecturus ut hospes
Carniolae pretium noverit esse suum.
Perge igitur pretiose liber, mordacia temne
Ora, cavillantis scommata temne gregis.
Contemnunt aquilae (quae insignia avita coronant)
Quidquid bubonum faex vitiata canat.

Josephus Sisentschelli.

Ad Opus descriptionis Ducatus Carnioliae

Illustrissimi Domini,

Domini Joannis Weichardi Valvasor,

Liberi Baronis &c. &c.

Croatia.

DEbuerat tua Musa meos invisere campos,
Et loca: quae muri Christicolae instar habent.
Vicini fortasse boni sic munus adimplet:
Dicere de misero scíre cupítve statu.
Quippe ex tam vasto, Scriptor celeberrime, regno
Nil, nisi relliquias, exiguasque vides.
Ex uno, atque decem veris Comitatibus olim,
Urbs vera ad praetens non manet una mihi.
Communem Dalmis mecum tenet inclyta Segnam:
Modrussa est muris penè sepulta suis.
Inque rudem pridem conversa est Sissia villam:
Altaque Scutariam sylva, segesque tegit.
Caetera Thrëicio subsunt capitiva tyranno,
Regibus apta meis Praesulibusque loca.
Quae durè obtinuit vi barbarus ille potenti:
Quamvis fessa satis, solaque semper eram.
Saepius undabant roseo mea rura cruore,
Saepeque tota unum flebile funus eram
Martyribus Coelos, inimicis atra replevi
Tartara: tot caedes passaque, totque dedi.
Hinc nec arenosi fructum miraberis agri:
Pinguet ab humani rore cruoris ager.
Produxi Alcidas, produxique Hectora centum:
Heroum numerum noverit ipse Deus.
Constantque Deo, constantem Regibus usque
Servo legitimis intermerata fidem.
Fundavique parens duo florentissima regna:
Per te in longinquis Csehe, Lehoque; plagis
Et quanquam Regina meis velut exul in oris:
In miseram ex folio simque redacta casam.

Nil

Nil tamen hostis habet, quo me ferat esse subactam:
Nam sceptrum vetus est et diadema mihi.
Hinc malè pictores, mea quando insignia formant,
Cancellos faciunt scuta per alba rubros.
Nam, quamvis tot passa neces & sanguinis amnes:
Devicta â nullo protinus hoste fui.
Errant pictores: ignorant scillicet; albus
In scuto color est caeruleusque mihi.
Erga Christicolas pietatis adimpleo munus:
Foedera cum Turcis, hosteque, nulla colo.
Cauponem toto non invenit advena regno:
Hospitium praebet quaeque cibumque domus.
O, quòd non aliis Musa haec pulcherrima saeclis,
Venerit in nostras expatiata plagas!
Dum necdum Thracem cognoverat Illyris hostem:
Inque alio fueram, quam meliore, statu!
Ut de me pariter quid delectabile mundo,
Vel quascunque meas, dicere posset, opes.
Nil quia nunc pulchri, nisi tristia rudera cernit:
Et stare armatâ nocte diuque manu.
Quae non delectant oculus & pectora multis,
Inter congestas, qui recreantur, opes.
Felices, patriis qui pace fruuntur in oris,
Et gaudent opibus deliciisque suis!
Jam Soror ad proprias rediit mea Slaunia terras,
Hosteque disperso Sirmia rura colit.
Fors etiam nostris clemens Deus aethere votis
Annuet, inque meum posse redire dabit,
Quatenus, ejectis ultrò ad Garamanta tyrannis,
Priscam tuta colat terra Croata fidem,
Et Musae, Vir docte, tuae, cum laude decenti
Materiam possit suppeditare novam.
Interea justas tibi reddo Croatia grates:
Et voveo votis prospera quaeque tuis.

Occinente

Paulo Ritter, Equite Aurato.

Ad Authorem hujus Operis,
Illustrissimum Dominum, Dominum

JOANNEM WEICHARDUM VALVASOR,

Liberum Baronem â Gallnegkh et Neudorff, Dominum in Wagensperg et Lichtenberg, Partis Inferioris Ducatus Carnioliae peditum Capitaneum, et Regiae Societatis Anglicanae Sodalem.

Dalmatia.

QUod tua Dalmaticis reperit solamen in oris,
Aras in patriis nacta Camoena plagis?
Vicinam spectas oculis gratantibus urbem,
Conditam in Adriaci littore stare maris

 Quae

Quae sola ex tanto duo jam per secula regno
Caesaris ad partes excubat una tui.
Una diu celebri Mavortis praedita curru,
Claraque militiae, Segna, palaestra diu.
Ipsa suum cunctis nomen laudabile saeclis
Fecit: et in belli floruit igne satis.
Sed nunc â paucis, non bello, pace sed, annis
Deflorescit eheu! martia Segna nimis.
Cujus ego sileo lingua patiente dolores,
Hi Tibi sat constant, arbitror, atque Tuis.
Clissa quieta sui duro munimine collis
Nunc habet â Veneto jura modumque Duce.
Et quasi ad extremos situata Ragusia fines
Jus vetus, ast inter debita plura, tenet.
Caeterùm ubi vasti terras atque aequora regni
Aëraque hinc oculis intueare tuis:
Aequora ab hinc crebris furiunt agitata procellis:
Inde riget summis terra petrosa jugis.
Vitales animas recreat clementia coeli,
Quae reficit vires, ingeniumque juvat.
Nam gentis genium si contempleris, in illo
Invenies aptum Palladi utrique modum.
Cui constans & recta fides innata videtur:
Verus amor: pietas officiosa: decor.
Hinc multi Imperii Romani jure potiti:
Civibus aethereis pars sociata viget.
Caetera cùm jactent florentes regna coronas,
Et sua diversis scuta repleta feris:
Pauca, vetustatem quod spiret, regna decore,
Et scuti anteferes nobilitate mihi.
Nam quondam Reges, Trojanae pluribus urbis
Excidium saeclis ante fuère mihi.
Regalisque ferae regiis tria colla coronis,
Caeruleo in scuto, condecorata gero

Produxi

Produxi Heroës et bello et pace potentes:
Multaque diversa praelia forte tuli.
Me penes extiterat delectio libera Regis:
Nunc Venetus regnum, Rex diadema tenet.
Plurima, crede, tuis narrarem congrua scriptis:
Sed mihi cum manibus lingua ligata silet.
Hac tamen ex reliquis grator mihi Dalmia forte:
Quòd propriis verbis sacra, notisque legam.
Exiguam tua Musa mei, doctissime, partem
Attigit Imperii: gestaque pauca refert.
Cuncta tamen, facilis quae pingit acumine penna,
Materiam veri, cuncta fidemque gerunt.
Illustras patriam, Vir preaclarissime, totam:
Et gratum ad quaevis saecula mittis opus.
Gaudeat ergo suo felix te Carnia nato:
Et gratum conctis hocce perennet opus.
Ac tua multiplici concrescat gloria fructu:
Aeternasque legat fama celebris opes.

Occinente

Paulo Ritter, Equite Aurato.

Ad Librum Chronico-Topographicum

Illustrissimi Domini,

DN. JOANNIS WEICHARDI VALVASOR,

Liberi Baronis &c.

Quidquid tota suis memoratur Carnia saeclis:
Sive vetus jam sit res ea, sive nova;
Valvasoriaci magna liber iste Baronis
Collectus cura continet iste liber.
Ergò, cui rarum, variumque placebit, adesto:
Hic animo invenies, hic oculisque satis.
Unde Author laudem, liber iste meretur amorem:
Vel magè uterque simul, dignus utroque simul.

Programma.

Joannes Weicardus Liber Baro Valvasoris.

Anagramma.

Vir io bis clarus, laudabere in aeva sonorus.

Explicatio.

Ense tibi est fortis calamo tibi dextera felix:
Vis stare in dextra, et dexteritate solet.
Ritè bis es clarus: genio, ingenioque profecto:
Tam clarum sulcans Martis et Artis iter.
Ergo io bis clarus, laudabere in aeva sonorus?
Virtuti fama est non moritura tuae.

Occinebat.

Idem, qui suprà.

Kdor bi razumel rad ta svet in zgodovino,
kdor da na Kranjsko kaj, na vrlo dedovino,
kdor bi jo rad poznal, ta knjiga mu poda,
kar si bo le želel. A zame naj velja,
da v svojega srca veselju pel bom hvalo
pravično vsega, kar me je navduševalo:
trud blagorodnih rok, ki so prav vsak pojav
popisale tako, kakor je res in prav.
Res čudovita stvar in sila redka,
čeprav nebo darove siplje brez izvzetka.
A kjer natura v kinč odeva se bogat,
tam sreča in njen smeh sta le bolj redek svat.
In kjer se bohoti Fortuna nam z zakladi,
bistrina in modrost pač nista zmeraj radi.
Kjer kaže se krepost s silno močjo dejanj,
umetnost in pero sta pač zgovorna manj.

A to zdaj drugo je, drugače je zapelo!
Svet vidi redkokdaj, da brati se veselo
kri modra, knjiga in meč. Tak je bil Ksenofon;
Polibij, ki imel v Megápolu je tron,
še Cezar bil je tak, prištejmo Hadrijana
z njegovo slavo pa cesarja Julijana,
ki ni bil kak kristjan – bil je bolj proti njim –
a velik vendarle, na ajdovski način.
Živel in pisal je kot drugi niso znali.
Vendar, zakaj bi se na rablja sklicevali?
Preljubi Theuerdanck, kristjan s svojo glavó,
nam ga nadomesti. Dovoljeno nam bo
še o odkritelju Britanije Velike,
da, o Jacobusu kaj reči. Med te like
gre Herberstein, Bussbeck in Mandelslohe. A v ta zbor
je všet še Seckendorff in kajpak Valvasor,
na Krajnskem stotnik vrl. Njegova potovanja
pa veda, vzvišen rod, vse nam krepost oznanja
in to, da ta naš čas nam še rodi tak kras,
ki v sebi vse ima. Njegov z vsem združen jaz
ne zanemarja nič, kar sreča mu podarja,
in biti in storiti druži in ustvarja,
v globini enovit! Z njim pa drži korak
prijatelj in sodrug Francisci, strokovnjak,
ki muze veseli s peresom tehtne teže,
nanašajočim nize črk na usnje sveže.
Dokler za Kranjsko svet bo vedel v daljnih dneh,
slovelo njuno bo ime in bo v časteh.

Johann Ludwig Prasch,
notranji in tajni svetnik svobodnega državnega mesta Regensburg; direktor davčne uprave, Consistorii Praeses in Proto-Schollarcha, **tudi odposlanec za** Cimitiis **večnega cesarstva.**

Allusio ad Illustrissimum Dominum DN. Authorem
Topographiae Inclyti Ducatus Carnioliae.

MIrum! dum priscis OPUS et aequiparabile seclis
Versu efferre paro, ad Jura Pöeta vocor.
Sed bene: nam commissa tui mihi causa triumphi,
Quam grandi docta in lite, Minerva movet.
Illa, Geometrico, quae dimetiris in orbe
Dona tibi Pallas laurea serta dedit.
Dumque suis comitem scriptoribus Anglia junxit
Una tibi laurum Pallas amica tulit
Sydera seu coelo scrutaris, Pictor Apellem

Si sequeris, grates has tibi Diva dedit.
Gentibus in plausum, tantis te dotibus astra
cum ornârint, quis te Palladis esse neget?
Expetit & patrias jure in te Patria leges,
Neve cadas causâ, te cupit esse suum
Te sacri Manes, quorum Monumenta revolvis,
Te sibi prisca dari temporis acta volunt.
Sanguine, quae, gentilitio tibi Fulminis Ales
Se sociat, Patriae est, Haec sua jura petit.
Si justo dubiam decido Judice causam
Victus es, et Victor jure in utroque manes.
Te vicit Pallas, lauro vinctura perenni:
Ne metuas fulmen, fulmina laurus amat
Victus es, & Victor de Aquila, quae laude perenni
Hoc quod scribis OPUS, Nuncia ad astra feret

à
devotissimo servo
Joanne Gregorio Dolnitscher,
de Thalberg. J.U.D. & Vice-dominatus Carnioliae Secretario.

ALLUSIO PANEGYRICA

Ad

Illustrissimum Dominum, Dominum magnifici hujus Operis Authorem &c. &c.

FAllor? an Elysiam rursum, Patavine, quietem
Deseris, & positum, Tite, resumis opus?
An quisquam Tito major, non impare pennâ
Molitur fastos Patria chara tuos?
Quem vigor ingenii, sanguis, sapientia, virtus
Humanae sortìs nubila supra vehunt.
Quem ego pro meritis, si tentem extollere, non sat,
Ast tua confirmant, te fatis acta virum.
Audendum tamen est, etiam cùm parvulus urget
Vectigal modicis in mare rivus aquis.
Ast mea Musa nequit! quae meta, quis ordo canendi?
Quisve in tam vasto marmore portus erit?
Dicam te innumeris animata palatia ceris
Censere, & priscâ nobilitate frui.
Accurret Pallas, nosque; in sua castra vocabit,
Seque; dedisse volet majus ab arte decus.
Impatiens Mavors latuisse, jubebit ab armis
Trophea, et dotes enumerare sagi.
Francica submissos tibi flectunt lilia conos,
Teque; suum credunt exsuperare decus.
Anglia te volvit velut, inter sydera, solem,
Ut radiis rerum pandas opaca novis.
Propitium tali coelum quam sidere comit,
Aemona nunc fortem vix capit ipsa suam,

Conspiransque;

Conspiransque; tuas in laudes laeta fatetur,
Nulla diù tantum saecla tulisse decus.
Saecla tulisse decus, quod nec vesane negabis
Livor, nec critico, Zoile, dente premes.
Jam tibi Roma tuos non aegrè Carnia cedit
Floros, Historico dùm tumet ipsa novo.
Qui mentis sublimi acie per caeca vagatus
Antra vetustatis, tot reseravit opes.
Et rapuit tenebris tot facta illustria, totque
Orbis notitiae Nomina magna dedit.
O quot semidei Manes, quot ferrea bello
Pectora, perpetua nocte sepulta forent!
Ni noctem hic, calamo pepulsisset luce Prometheus,
Luce, cui comes est non peritura dies.
Ergo Vir magne, decus immortale tuorum;
Et quondam Patrii fulgida stella Poli.
Vive, & qui tantis vitam, lucemque dedisti,
Non interrupto secula curre gradu.
Vive, tua attonitos transcendat gloria coelos,
Nec cesset nomen terra stupere tuum.
Et dùm caeruleos fluvii referentur in ortus,
Dumque vehes noctem Cynthia, Phoebe diem,
Carminibus grati celebrent sua scripta Nepotes,
Et pronus tantum mundus adoret opus.

Ita debitae observantia ergò, devotissimo Zelo vovet

submississimus

JOANNES BAPTISTA PETERMANNUS D.
Romano - pontificius Resolutorum
Coacademicus, nec non Statuum
Carnioliae Physicus.

Baron naš Valvasor ime je, ki slovi;
v bron večnosti je vlit kot mož redkokateri.
V svetišču Faminem se mira mu kadi,
vse hvali ga, brž ko zasluge mu izmeri.

Ne Ren samo ne Belt, tu je še Tibera
pa Sava, Temza z njo, vse mu prepeva hvalo.
Spoznal je in pozna celine tri sveta,
plemstvo doslej tako je redko potovalo.

Popotnik drug zijala pasel bi samo,
on pa je raziskal državo, moč Turčije,
s pridom je prekrižaril sušno Libijo,
ni ga zadržal čar evropske domačije.

Le plemenita Kranjska ustavi mu korak,
in zdaj vihti pero. S tujino se ni mučil,
pozna pa kakor malokdo domači prag,
uči, da se uči, uči se, da bi účil.

Mož,

Mož, ki nam spisal je že mnogo lepih knjig,
je vse prekosil s to, ki v njej se najbolj trudi.
Z njo sebi, Kranjski je postavil spomenik,
naj še tako besne zavist in časi hudi.

Začrtal je deželi meje krog in krog,
spoznal, kateri breg tok naših rek obliva,
naslikal žive je, zavrtal v grob premnog,
obudil nam življenja nič več živa.

Kot vse nature tajni svetnik in profet,
uči, od kod in kam gre to, kar je podložno snovi,
kako vsak list nam razodeva božji red,
kako v naturi vsej so božjih rok sledovi.

Da bralca bi ujel pa še na lišp jezika,
Francisciju v popravo je izročil spis;
ta mož – njegova prizadevnost je velika! –
je kriv, da knjiga daje kar najlepši vtis.

Kot mojstra tudi njega dela že krasijo,
to nemško ve cesarstvo in domači krov.
Živ pač je tak otrok, ki mu nad rojstvom bdijo
kot vrle babice najboljši od duhov!

Že vidim žetev. Ker obdelal bo ves svet,
ne Kranjske le ne Štajerske in Korotana,
in kar še sodi tja, šel Valvasorju v cvet
bo trud in klasje slave mu rodi poljana.

Bo rekel kdo, da dar, ki osrečuje nas,
morda ni stkan bil v delavnosti neprestani?
Le kdaj razsvetljevalec naš zanj našel čas
med grajskim delom je in v bojih z Otomani?

Da prizadeva si, celo zavist prizna.
Čeprav življenje ga vrtinči pobesnelo,
je čas porabil prav – čeprav nič drugega
ne bi ustvaril kakor pričujoče delo.

To popolnoma zasluženo hvalnico
sem si drznil pripisati k drugim

Christophorus Wegleiter, prof.
publ. alt.

Plendida Romulidûm sileant spectacula libri,
Sub juga cùm latè populis terrisque redactis
Orbis in Urbe fuit; cùm millia multa ferarum
Ex Asia Libyaque & quas Hercynia misit
Et concussa gravi Calydonia sylva latratu,
Amphitheatrali Praetor donavit arenae

AEdilisve

AEdilisve die vel Consul prodigus uno;
Prodigiis cùm certârunt luxuque Quirites.
Majus opus movet instructus praedivite censu
Ac justis opibus, munusque dat Editor ingens,
Quale quidem Mundus multis haud viderit annis,
Munere non tantum, sed & lllustrissimus ortu
VALVASOR, & propriis meritis Proavûmque coruscus,
In Patria, quam Carniolam, nunc nomine dicunt.
Hujus nempe situm, mores quoque, gentis et artes,
Et sub Principibus, sacris cum ritibus, arces,
Praesertim variae miracula maxima terrae
Speluncas vivosque, lacus, montesque, refertos
Dotibus omnigenis, gemmis, animantibus, herbis,
Et flores bis humum, bis dulcia poma ferentem,
Omnibus immenso doctoque volumine largus
Gentibus et seclis pulchro simul exhibet ausu.
Eminet, inclusus licet undique, montibus altis,
Nec fontem nec habens lacus ostia, tempore brumae,
Piscibus ille frequens Circnitius; inde capellis
Pascendis ager et Cereri quoque, commodus almae,
Nunc ratis incurvae patiens, nunc rursus aratri.
Quem rerum non esse rudem via facta per Anglos,
Per Gallos Italosque sinit saevosque per Afros,
Cui lustrata fuit cum vastis Turcia regnis,
Et quae mira solent cupidis ostendere passim;
Notus et ex chartis, quibus aemulus esse Cononis
Noscitur Euclidisque, soli memoranda coactus
Tot bona minari natalis opesque, benignè
Cum populis ideò communicat inclutus Heros.
His super accessit, ne quid desideret usquam
Spectator Lectorve catus, prudente Tetrarchae
Consilio, nitido Francisci Suada paratu
Aurea; perpoliitque, per omnes omnia partes,
Quo viget eloquio, qua laude disertus abundat:
Insertis etiam, quae scivit grata relatu,
Queis fuerit post indigenas habitata colonis
Carnia, quos longo fines acceperit aevo:
Insertis etiam lepidis sermonibus, aures
Qui tersas teneant, et dii more Platonis
Doctrina valeant meliores reddere mentes.
BARO magne, Tibi, Varro Germanidos orae,
His quae pro studiis persolvet praemia felix
Patria? Te tellus omnis, Tibi facta Theatrum,
Virtutesque, tuas cum plausu laeta loquetur.

Magnifico atque immortali Operi Illustrissimi ac Generosissimi Dn. Baronis

incondita hac atque; humili Musa ita quidem assurgere volui

JOH. GABRIEL MAJER P.L.C.

Visoko

Visoko cenjenemu bralcu.

Vseh pohval vredni avstrijski nadvojvoda Albert s kito, si je za svoj simbol izbral zvezdno kroglo z naslednjim napisom: Ni aspicit, non aspicitur. Na kaj je s tem meril, se ne da čisto nedvoumno ugotoviti, toda mnogi mislijo, da je kot velik zaščitnik matematike in zvezdoznanstva mislil na to, da zvezde ni mogoče videti, če jo pokrivajo oblaki in sama ne gleda na zemljo. Drugim, ki sem jim zdi ta razlaga preveč naivna, je ljubša druga: da nihče glede nebeških stvari ne more nič videti in razumeti, če ga nebo milostno ne pogleda in ne prepoji z milostljivimi vplivi ali ga ne razsvetli nebeški duh.

Pustil bom odprto vprašanje, katera razlaga je odkrila tisto, kar je res mislil, in katera ne; menim pa, da lahko take globoke prispodobe tega nadvojvode, ki je nekoč vladal tudi Kranjski, prav zlahka uporabim za opis marsikatere posebnosti te dežele in prav po resnici lahko rečem, da te doslej še nobenemu inozemcu niso prišle do temeljite vednosti; zato naj si sam vse to ogleda z vztrajno prizadevnostjo, da bo lahko videl vse tisto, česar mu nihče brez njegovega truda ne more ponuditi, namreč temeljito spoznavanje lastnosti dežele tako nad zemljo kot tudi po njo. Ker pa si doslej nihče ni bil pripravljen naložiti tega truda, je bilo doslej videti kaj malo opisov kar čedne vojvodine Kranjske, čeprav so si različni učeni ljudje, ki so veliko potovali, želeli, da bi nekoč nekdo izčrpno popisal to vojvodino, tako kot so popisali druge.

Zatorej sedaj nameravam odpraviti to pomanjkljivost in izpolniti te želje in bom izdal veliko večje delo ter v njem osvetlil lego dežele, pri tem pa ne bom samo popisoval naravnih lastnosti tal, njenih polj, gozdov, gora, rek itd. temveč tudi način življenja njenih prebivalcev, način preživljanja, šege, službe Božje,

Božje, škofije in duhovščino, vladne funkcije, stanove, viteštvo, plemstvo, deželne kneze, mesta, trge, gradove, cerkve, samostane in mejne utrdbe, bom pa tudi podal zgodovino kot letopis.

Za to pa sem potreboval toliko več truda, ker sem komaj našel koga (če navedem kot izjemo skrajno prijazno pisarno, ki mi je pomagala z mnogimi listinami), ki bi mi bil pomagal pri zbiranju materiala. Sam sem, kolikor sem mogel, iz različnih avtorjev zbral razna sporočila, pa vendar tistih delov, ki so bili v tem oziru revni, nisem mogel dovolj obogatiti; namesto da bi pogasil svojo žejo, sem jo še bolj dražil in povečeval s tem, da sem tu in tam dobil kakšno kapljico; doslej namreč o Kranjski še nikoli nihče ni spisal česa, kar bi mi lahko bilo za zgled.

To me je spodbudilo, da sem se namesto bakle, ki bi me vodila, poslužil lastnih ogledov in raziskav. In sem neutrudno pregledoval vse kotičke in si dostikrat ogledal tudi tisto, česar sonce nikoli ne vidi. Zelo veliko sem sicer lahko potegnil tudi iz različnih originalov, listin in rokopisov, ki jih bom v tem delu vedno imenoval, toda največ sem le pridobil iz lastne izkušnje, zato lahko zagotovim, da naklonjenemu bralcu stvari ne pripovedujem po kaki zavajajoči govorici, temveč po trdnem vedenju in na resnični podlagi.

Priznati moram sicer, da se mi je to delo po obsežnosti povečalo daleč bolj, kot sem nameraval, vendar upam, da bo ta obsežnost postala bolj prijetna zaradi razloga zanjo, namreč številnih vloženih diskurzov, vstavljenih dodatnih pripovedi, kot tudi še dodatnih razlag in pripomb in da ne bo zbujala odpora.

Sicer pa lahko prav po resnici zagotovim, da v to delo nisem zavestno ali namerno vključil ničesar, kar bi bilo v škodo pravičnosti kakega duhovnega ali posvetnega gospoda, kakršnega koli stanu ali na kakšnem koli mestu že je; v naprotnem primeru pa bom to vedno pripravljen spremeniti po prijazni in bolj temeljiti informaciji. In tako kot sem popolnoma prepričan, da v nobeni poli tega dela ni vključeno karkoli, kar bi bilo nevarno za mojo vero, če bi v nasprotju z vsem mojim upanjem in pričakovanjem bila

)( )( )( )(v

v tem historilčno-topografskem opisu kaka vrstica ali beseda, ki bi v najmanjši meri ali delu bila v nasprotju s katoliško vero, to sedaj s to izjavo na vso moč razglašam za neveljavno. Vendar ne dvomim, da bo prijazni bralec sposoben razločevati med golo pripovedjo ali sklicevanjem in mojimi lastnimi besedami.

In čeprav je to delo, ki je okrašeno z zelo velikim številom bakrorezov, povzročilo mogočno veliko truda in stroškov, pa bosta vse to osladila bralčevo dopadenje in naklonjenost, tako da vseh svojih prizadevanj ne bom obžaloval, če te Slave vojvodine Kranjske ne bo odložil z neugodjem ali zavračanjem, temveč jo bo pogledal, za kar ga prosim, s prijaznimi očmi. In za to vljudnost njemu v prijetno služenje prepuščam mojo vdano voljo in bom najvišjega BOGA (ki ga kar najbolj ponižno hvalim in se mu zahvaljujem za srečno dokončanje tega trudapolnega dela) za bralca prosil za cvetoče bagostanje, pri čemer pa si za sebe želim, da me bo počastil s svojo stalno naklonjenostjo.

Vnaprejšnje

Vnaprejšnje poročilo
razma Franciscija.

Ali gre glede časti prednost junaškemu bojnemu meču ali modro vodenemu peresu, o tem včasih razpravljajo učenjaki z dokazi in protidokazi. Na obeh straneh bi se bilo mogoče sklicevati na majestetične glasove. Kaj so o tem rekli razni cesarji in kralji, je znano. Mars se hvali, da je Jupitrov sin; Minerva pa, da je njegova hči in princesa in se čisto po pravici hvali še s tem, da je skočila iz njegovih možganov; še bolj na mestu pa je pohvala, da sama v sebi združuje modro spretnost ali učenost s pogumom. In v tem je modri stari pesnik skril tale razmislek, ki ga je napisal rimski pisec Sallustius in izrazil s temi latinskimi besedami: Priùs, quàm incipias, consulta, &, ubi consulueris, maturè facto opus est. Ita utrumque per se indigens, alterum alterius auxilio eget. Torej misli, moč telesa in razuma, moč, pogum, bisterc, modrost in znanje si morajo podajati roke, da se bodo nasvet in dejanje, razum in odpor, razmišljanje in izvrševanje, mišljenje in početje vzajemno podpirali.

Tako so prsa, ki skrivajo v sebi leva, pač tako hvalevredna kot je lobanja, v kateri gnezdi ostrooki orel (ali pravzaprav izredno bistro mišljenje): toda na mestu je, da še bolj hvalimo tisto osebo, ki združuje pod istim klobukom oboje, namreč pogum in bisterc, pa tudi bojevitost in modro vednost. Takim paladijanskim vrstam in maniram so bili vdani učeni polkovnik Ksenofon, prvi rimski cesar Julij in rimski vojskovodja Paterculus (če ne imenujemo še mnogih drugih). Njihova vojaška slava bi morda že dolgo zarjavela počivala skupaj z njihovimi meči, če je ne bi bili povezali s svojim učenim peresom in si s tem slavo podaljšali vse do današnjega dne.

Tak učen pogum in pogumno učenost še danes po vsej pravici občudujemo pri zelo blagorodnem gospodu)( )( )( )(ij *Johannu*

Johannu Weichardu Valvasorju, baronu z Medije in Zavrha, gospodu na Bogenšperku in Lihtenbergu itd. itd., in še toliko bolj ga moramo hvaliti, ker je s konico svojega meča in tudi s konico svojega učenega peresa več doprinesel k večanju časti in slave ter glorije njegove vse največje slave vredne domovine kot pa k svoji lastni; vendar pa si veča čast s tem, da si bolj prizadeva za ono kot za svojo, saj z ono raste tudi njegova.

Ta gospod pa svojega častnega prizadevanja ni hotel omejiti samo na to, da bi se vsega spoštovanja vredno izkazal pri bojnih pohodih in bi zato bil vreden, da vihti palico poveljevanja nad pešaki vojvodinske Dolenjske; izkazal se je tudi s potovanji v daljne dežele in skozi mnoge knjige ter učene znanosti, da bi se izkazal kot nov Ulikses ne le v svoji spoštovani domovini ter v svojem baronskem stanu, temveč v čast in korist vsega učenega sveta, s tem da je različne primere svoje globoke izkušenosti tako glede naravnih skrivnosti kot tudi matematike in geografije ali opisa dežele temu predočil in sporočil.

Med vsemi pa bi po mojem mnenju morala biti krona to pričujoče častivredno delo, v katerem je svojo vse hvale vredno domovino tako prizadevno in izčrpno opisal in sicer večinoma na osnovi lastnih izkušenj in raziskovanj; in pri tem je najprej pokazal vse pohvale vredno vrlino s tem, da je svojo prečastno domovino popeljal iz sence tuje nevednosti na svetlobo, prehodil marsikatero vsake luči oropano gorsko jamo, da je z lučjo svoje budnosti osvetljeval marsikatero polovico noči ali celo noč, da bi lahko iz številnih listin in originalov ali pa iz besede ali pisanja tega ali onega potegnil neko sporočilo, da je tako tako rekoč tekmoval s Herkulovimi deli in premagal vse težave; in pri tem nedvomno bil istega mnenja in naziranja kot zgoraj imenovani Sallusti, ko je zapisal Pulchrum esse, bene facere Reip.usetiam bene dicere, haud absurdum.

In tako so mu zaradi teh njegovih zelo visokih prizadevanj hvaležni tudi vsi Minervi vdani duhovi kje drugje; ti bodo namreč v tej knjigi uzrli marsikaj, česar doslej niso mogli še nikjer prebrati. Zato se mi zdi povsem napačna sodba nekaterih, ki menijo, da je vojvodina

vojvodina Kranjska na bolj oddaljenih krajih malo znana in da se zato o njej ne da nič obsežnega poročati. Saj ravno zato, ker je prava podoba in lega te dežele, ki jo omenjajo v marsikaterem zgodovinskem popisu, doslej tujcem malo poznana, lahko njeno temeljito razkritje toliko bolj spodbudi in razveseli vedoželjnost zvedavega bralca, zlasti zato, ker je gospod glavni avtor to delo napolnil z obilico znamenitosti in predočil marsikatero redko umetnijo, ki jo je narava skrila v nedrjih kranjske zemlje. Saj vendar ne bo kdo mislil, da rubin, diamant ali dragocena biserna krona niso vredni pogleda zato, ker so jih prej pokrivali zemlja rudnika ali valovi morja?

Ta knjiga pa ne bo služila samo prijetnemu kratkočasju, temveč bo v mnogih delih pojasnila in pripomogla k boljšemu razumevanju marsikatere rimske in druge zgodovinske knjige, zlasti pa dopolnila opise cesarskih dednih dežel. In tako bodo v tej knjigi našli ljubitelji genealogije morda marsikatero družino in marsikateri rod, kajti ta vojvodina je ponosna na veliko plemstvo in veliko število stanovskih oseb. In zato ne vidim nobenega razloga za to, da ne bi učeno in radovedno oko priznavalo gospodu glavnemu avtorju veliko pohvalo in hvaležnost za njegov vse pohvale vredni trud.

Ker mu pa obilica njegovih drugih poslov ni dopuščala, da bi vse tisto, kar je tako, kot nabira čebela med iz cvetov, marljivo zbral in na hitro vrgel na papir, tudi sam nato bolj jasno stiliziral, je zaupal čast tega dela mojemu peresu in mi naklonjeno naročil, naj vključim še druge zgodbe in pripovedi iste vrste in naj na primernih mestih vnesem tudi nekaterere opombe za boljšo razlago nekaterih stvari. Tako kot mi je marsikdaj tudi pozneje eno ali drugo, kar mu je pozneje prišlo v roke ali za kar je zvedel pozneje, hitro poslal in mi prepustil odločitev, kako bom to vključil. In upam, da sem to storil na primeren način v njegovo zadovoljstvo, kolikor mi je to dopuščal časovni razpored stvari, ki sem jih zaporedoma dobival, in precej številnih opomb (ali Notarum).

Ker pa je to delo zaradi svoje bogate in obsežne vsebine naraslo na znatno velikost, je razdeljeno na petnajst

knjig in te knjige so združene v štiri glavne dele, od katerih prvi trije vsebujejo vsak štiri knjige, zadnji pa tri.

Prva knjiga si prizadeva za ugotavljanje pravih glavnih virov imena KRAIN, KRANJSKA, pa tudi izvora pravega pomena imena Carnorum in Carnutum, pri čemer bomo pregledali vsa mogoča druga mnenja.

Drugo knjigo je visokorodni gospod glavni avtor napolnil s sumaričnim in kratkim poimenskim naštevanjem, členjenjem in opisovanjem petih delov vojvodine Kranjske ter z njihovimi mejami, mesti, gradovi, trgi, vasmi, prebivalci, dolinami, njivami, polji, travniki, gozdovi, hribovji, vinogradi, rekami, jezeri, izviri, jamami, poštnimi postajami, opozorilnimi kresovi itd.; vendar je tu in tam vključil še marsikaj drugega zanimivega.

V tretji knjigi opisuje temperament zraka, nevihte, bolezni in rastje, pri tem pa je vključil tudi obsežne pripovedi o čarovniških zeliščih in letenju čarovnic. Nato so na vrsti minerali in rudniki in sicer posebej obsežno zelo daleč znani Idrijski rudnik. Pri tem pripoveduje dosti nenavadnega o jamskih prikaznih in o zavajajočem izdelovanju zlata. Nato sledijo plemeniti kamni vseh mogočih vrst marmorja; nato živali in zlasti polhi, živalce, ki so kje drugje malo znane, skupaj s čudesno pripovedjo, kako jih hudič žene na pašo. Nato so na vrsti ptiči, tudi orli, ki ugrabljajo ovce in podobno. Nato še vse mogoče, kar leze, pa še ribe itd.

V četrti knjigi avtor vodi bralca po vsem mogočih in nadvse nenavadnih redkostih in mu poleg mnogih nenavadnih okamnin predstavlja veliko jam, ki jih je narava izoblikovala zelo umetelno in jih ni mogoče primerjati z drugimi; pri tem pa popelje malce ven iz Kranjske in predstavi jamo S. Baume v Franciji po poti, po kateri ni samo prijetno hoditi, temveč je o njej tudi zabavno brati. Pri tej pa sem v dolgi opombi prikazal različna mnenja teologov, vendar sem vse pustil neodločeno. Zelo vreden branja je nato opis jame pri gradu Jama in kako je izgubil življenje zadnji gospod iz družine Luegerjev. Razen tega piše še veliko zelo začudenja vrednega o različnih nevihtnih jamah in podobnem.

Nato

Nato pride do vseh mogočih nenavadno tekočih voda, nenavadnih izvirov in še nekaterih jezer, ki imajo prav neverjetno naravo. Med njimi je tudi svetovno znano Cerkniško jezero, ki so ga nešteti pisci omenjali kot kralja med nenavadnimi jezeri in ga do določene mere tudi popisali. Toda ker nihče od njih ni z lastnimi očmi natančno raziskal, kako je s tem jezerom, njihove ugotovitve še zdaleč niso zadovoljive; zato tudi bralcu niso mogli povedati o njem več, kot so sami precej pičlega o njem zvedeli. Kajti kranjsko jezero si je pridržalo notranjost svojih nederij za nikogar drugega kot za tistega kranjskega gospoda, ki se je okoli njega trudil z vztrajnim ogledovanjem in prizadevnim zbiranjem informacij in je tako samo pridržalo čast svojega popolnega razkritja za našega gospoda glavnega avtorja. In ta je tu na mnogih polah prikazal vse lastnosti, votline in ribolov v njem in dodal še druge zanimive pripovedi drugih, ki jih je to vzpodbudilo. Zlasti omenja v L. poglavju te četrte knjige čudežno nenavadno lastnost pijavk, ki živijo v raznih votlinah tega jezera in se zberejo, če zaslišijo neko določeno petje. In ker se mu je to zdelo naravno, meni pa nenaravno, mi je blagovolil dovoliti, da sem mu povedal svoje drugačno mnenje in ga je prav milostno sprejel. Ker pa hoče kot zelo radoznal in zelo razumen gospod, kolikor se mu le zdi možno, vse razloge najti v naravi, zato je v enajsti knjigi pri opisu mesta Cerknica svoje misli še enkrat zelo ostroumno zastopal; in na to sem jaz spet postregel z najponižnejšim odgovorom, zato da bi dobil še bolj natančno poročilo tega gospoda, ki poseduje cel zaklad skrivnosti. In to upanje tudi nikakor ni bilo prazno. Kajti tako, kot bom že kmalu povedal, mi je kmalu nato poslal svoj diskurs o Pactum explicitum et implicitum, v katerem je dosti neobičajnih stvari in dogodkov.

V peti knjigi so popisani stari prebivalci. In na koncu so prikazana v dvojnem dodatku nekdanja mesta te dežele ter tudi najdeni stari kovanci in napisi na kamnih.

V šesti knjigi daje gospod glavni avtor popolno poročilo o jezikih, šegah, običajih, porokah, pogrebih in drugih običajih Kranjcev ter tudi o kranjskih piscih. V sedmi knjigi piše o nekdanji poganski veri Kranjcev in njihovi

njihovi današnji, pa tudi o veri Vlahov. In na ta način je vključena tudi evangeličanska vera, ki je bila kmalu izkoreninjena in tudi o tem daje dolgo in temeljito poročilo.

V osmi knjigi so prikazani redovi, svetniki, patriarhi, škofje in župnije itd. na Kranjskem.

Deveto knjigo je napolnil s uradnimi funkcijami, službami, sodišči in družinami.

V deseti knjigi so opisani deželni knezi.

Enajsta knjiga sestoji iz posebne Topografije, v kateri opisuje mesta, gradove, samostane itd. bolj popolno kot v drugi knjigi. In v tej knjigi je, ker je bil k temu spodbujen, obrazložil *Pactum explicitum et implicitum* skupaj z njegovo mnogolikostjo, pri tem pa je vpletel prav veliko pripovedi. Kar, upam, naklonjenega bralca zaradi tega kratkega skoka vstran ne bo vznejevoljilo.

Dvanajsto knjigo polnijo mejni kraji na Hrvaškem in ob morju.

Trinajsta knjiga pripoveduje po letih kranjsko vojno in letno zgodovino pred Kristusovim rojstvom, štirinajsta letne dogodke po Kristusovem rojstvu vse do avstrijske vlade, petnajsta pa vse naprej do tega sedanjega leta.

Med temi knjigami sem marsikatero na milostljivo željo gospoda glavnega avtorja, ki je sicer sestavil največ drugih, napisal jaz sam, zato da je njegovo pero lahko toliko hitreje napredovalo drugje; vendar sem vse njemu poslal v pregled.

In vsekakor je na mestu, da temu tako aktivnemu gospodu, ki je s tem zapisal svoje s slavo ovenčano ime nesmrtnosti, zaželimo za njegovo tako slavljeno prizadevanje kot plemeniti luči kreposti baronskega stanu in učenemu gospodu življenjsko luč, ki bo plapolala še mnogo let. In tudi jaz mu to želim skupaj z vsem največjim blagostanjem, obenem pa zelo hvale vredni vojvodini Kranjski pod orlovskimi krili njenega najčastivrednejšega poglavarja neovenljiv razcvet.

Seznam